

มังคละพิชญโลก : การประสมวง พิธีกรรม และความเชื่อ MANGKALA PHITSANULOK : ORCHESTATION MIXING RITUALS AND BELIEFS

อุทาน บุญเมือง*

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Utnan Boonmuang*

Faculty of Education, pibulsongkram rajabhat university

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาการประสมวงของมังคละในเขตจังหวัดพิษณุโลก 2) เพื่อศึกษาพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับมังคละในเขตจังหวัดพิษณุโลก โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และศึกษาข้อมูลจากภาคสนามด้วยวิธีการสำรวจ การสังเกต และการสัมภาษณ์ ผลของการศึกษาพบว่า การประสมวงของมังคละในเขตจังหวัดพิษณุโลก มีมาแล้วก่อน พ.ศ. 2444 ลักษณะเครื่องดนตรีที่ใช้ในการประสมวงทั้งหมดมีลักษณะคล้ายกับเบญจดุริยางค์แบบอินเดีย โดยมีเครื่องดนตรีหลักจำนวน 5 ชิ้น ได้แก่ ปี่มังคละ กลองมังคละ กลองยี่น กลองหลอน และฆ้องโหม่ง 3 ใบ ต่อมาประมาณ พ.ศ. 2485 วงมังคละได้มีการพัฒนาการเพิ่มฉาบยี่น ฉาบหลอน กลองรำมะนา กรับ และฉิ่งมาโดยลำดับ ด้านพิธีกรรมกับมังคละในเขตจังหวัดพิษณุโลก พบว่า วงมังคละยังรักษาพิธีกรรมไหว้ครูอยู่อย่างเคร่งครัด โดยแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ ไหว้ครูประจำปี ไหว้ครูเพื่อฝากตัวเป็นศิษย์ และไหว้ครูก่อนการแสดง ด้านความเชื่อเกี่ยวกับมังคละในเขตจังหวัดพิษณุโลก พบว่า 1) โอกาสที่ใช้บรรเลงในอดีตสามารถบรรเลงได้ทุกงานปัจจุบันไม่นิยมบรรเลงในงานศพ 2) เครื่องดนตรีที่ไม่มีการสืบทอดต่อ มักนำเครื่องดนตรีดังกล่าวไปเก็บไว้ที่วัด หรือ ถวายวัด 3) เชื่อว่าหากได้ยินเสียงกลองดังเองโดยไม่มีคนตี จะต้องมีเจ้าภาพมาจ้างวงดนตรีไปแสดง 4) เชื่อว่ามังคละเป็นเครื่องดนตรีที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้ใดได้ฟัง ได้บรรเลงแล้ว จะทำให้นาแต่สิ่งที่เป็นสิริมงคลเข้ามาสู่ชีวิต 5) นักดนตรีมีความเชื่อสืบทอดกันมาว่า เครื่องดนตรีเปรียบเสมือนตัวแทนครูเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงเสร็จแล้ว เก็บไว้ที่หิ้งสูงๆ และไม่ให้นำไ้ไ้ถุนบ้าน จะนำไ้ไ้ถุนบ้านเท่านั้น 6) เชื่อว่าห้ามข้ามเครื่องดนตรี ซึ่งจะทำให้ผิดครู จะเกิดสิ่งไม่ดีขึ้น และทำให้ชีวิตตกต่ำลง 7) การทำกลองมังคละมักจารตัวอักขระคาถา “นะชาลีติ” ลงบนหน้ากลองมังคละ เพื่อให้เกิดความขลังและศักดิ์สิทธิ์หากตีเมื่อใดเชื่อว่าเสียงจะดังกังวาน เป็นที่นิยมชมชอบแก่ผู้ที่ได้ยินได้ฟัง เป็นต้น

คำสำคัญ: มังคละพิชญโลก การประสมวง พิธีกรรม ความเชื่อ

Abstract

This research study Has determined the objectives of the research in 2 ways: 1) to study the composition of Mangosteen in Phitsanulok Province 2) to study the rituals and beliefs about mangosteen in Phitsanulok Province By using research methods Qualitative by means of studying data from documents Study the field data using the survey method. Observe the interview with the following research results. It was found that the evidence has been mixed before before 2001. The musical instrument used in the whole ensemble is

*ผู้ประสานงานหลัก (Corresponding Author)

Email : uthan.b@psru.ac.th

similar to the Indian genus. With 5 main musical instruments, including mangosteen, drums, mangosteen, drums, drums, hallucinations and tackles In the ritual and mangosteen in Phitsanulok province, it was found that the mangka band still preserves the ceremonial worship. Which is divided into 3 characteristics, namely, annual Wai Khru Wai Kru to leave as a disciple And worshipping before the performance Regarding the beliefs about mangosteen in Phitsanulok province, it was found that 1) Opportunities that were used in the past can be played at every current event, not popular in the funeral. Often bring such instruments to be kept at the temple or offer temples 3) If the loud drum sounds are heard, the host must have a work 5) There is a belief that mangosteen is a sacred instrument that anyone can listen to. Will bring only the things that are auspicious into life. 6) Musicians have a belief that The instrument is like a teacher representative. The instrument used to play is finished. Kept at a high shelf And not brought under the house Will be put on the house only Which will make the teacher wrong (Not good to the teacher) will not happen better And causing the life to fall down. 8) The mangrove drumming often engages the character of the spell "Nachaliti" on the mangosteen drum. To create magical and sacred If hit when believing that the sound will ring It is popular with those who hear it.

Keyword : MANGKALA PHITSANULOK, ORCHESTATIONMIXING, RITUALS, BELIEFS

บทนำ

วงดนตรีม้งคละเป็นวงดนตรีที่ปรากฏให้พบเห็นบริเวณเขตภาคเหนือตอนล่าง โดยที่ยังสามารถพบเห็นอยู่บ้าง ได้แก่บริเวณอำเภอพรหมพิราม อำเภอเมืองพิษณุโลก อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ อำเภอกงไกรลาศ และอำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เห็นได้ว่าพื้นที่ดังกล่าวนี้ มีอาณาเขตติดต่อกันทั้งหมดทั้ง 3 จังหวัด วงม้งคละนี้อาจจะมีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมด้วยการสมรส เช่น ชาวสุโขทัยสมรสกับชาวพิษณุโลกจึงได้ย้ายภูมิลำเนามาอยู่พิษณุโลก ทำให้เกิดการถ่ายโยงด้านวัฒนธรรมตามมาด้วย ดนตรีประเภทนี้ และมีความคล้ายคลึงกับวงดนตรีประเภทนี้หากแต่ว่ามีชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไป ได้แก่ วงต๋ิบเก้งของจังหวัดเพชรบูรณ์ วงกาหลอของภาคใต้ ตังโนงของภาคเหนือ วงตุ๋มโม่ และวงกันตรึมของภาคอีสาน (Boonmueng, U., 2018)

วงดนตรีม้งคละในจังหวัดพิษณุโลกถือเป็นวงดนตรีพื้นบ้านที่มีประวัติมาอย่างยาวนาน จากการลงพื้นที่ และทำการศึกษาจากเอกสารหลักฐานต่างๆ พบว่า วงม้งคละเคยมีประมาณ 20-30 วง แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันวงม้งคละได้ลดจำนวนของวงดนตรีลงจากเดิมมากกว่าครึ่งจากเดิมที่มีอยู่มาก โดยเฉพาะวงม้งคละของชาวบ้านลดจำนวนลงเหลือไม่ถึง 5 วงในปัจจุบันซึ่งมีความเป็นไปได้โดย (Sirikochapan, S., 1997) ได้ทำการศึกษาวิจัยถึงสภาพปัญหาปัจจุบันแนวโน้มวงดนตรีม้งคละตั้งแต่ปี 2540 พบว่า แนวโน้มวงดนตรีม้งคละอาจลดลง เนื่องจากนักดนตรีได้เลิกอาชีพเป็นนักดนตรีแล้ว เนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น ขาดผู้สืบทอดรายได้ไม่พอต่อค่าใช้จ่าย งานลดน้อยลง และสังคมหันไปนิยมวงดนตรีประเภทอื่นแทน และปัจจุบันคนทั่วไปรู้จักวงดนตรีม้งคละน้อยมาก เนื่องจากในปัจจุบัน วงม้งคละมีบทบาทน้อยมากในสังคมปัจจุบัน และขาดการสนับสนุนจากหลายๆ ฝ่าย ซึ่งในอนาคตข้างหน้าวงม้งคละอาจจะสูญหายไปจากสังคมก็ได้

ด้วยตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับวงม้งคละเกี่ยวกับการประสมวงของม้งคละในเขตจังหวัดพิษณุโลกว่ามีลักษณะอย่างไร ตลอดจนเพื่อศึกษาพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับม้งคละในเขตจังหวัดพิษณุโลกเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในเชิงประวัติศาสตร์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เพื่อนำ

ข้อมูลที่ได้มาเป็นรวบรวมเป็นรากทางวัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์ ตามแผนและนโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ก่อนที่วัฒนธรรมประเภทนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ตลอดจนนำองค์ความรู้ทั้งหลายเหล่านี้ ไปพัฒนาต่อยอดสร้างวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านในเขตภาคเหนือตอนล่างซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชาติให้มีความเข้มแข็งสืบต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการประสมวงของม้งคละในเขตจังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อศึกษาพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับม้งคละในเขตจังหวัดพิษณุโลก

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดพิษณุโลก โดยการสำรวจพื้นที่ ที่ยังปรากฏวงดนตรีม้งคละอยู่

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ โดยใช้วิธีคัดเลือกจากวงม้งคละที่มีประวัติการสืบทอดยาวนานที่สุด มีนักดนตรีในวงมีความรู้ความสามารถในการบรรเลงเครื่องดนตรีเป็นที่ยอมรับของวงการม้งคละและยังรักษาสังคีตลักษณ์แบบดั้งเดิม ซึ่ง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ที่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดพิษณุโลก สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ของการศึกษารวบรวมข้อมูลได้ดังต่อไปนี้ 1) กลุ่มผู้รู้จำนวน 10 คน 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติจำนวน 20 คน และ 3) กลุ่มผู้เกี่ยวข้องจำนวน 10 คน

2. ระยะเวลาในการวิจัย

ใช้เวลาดำเนินการตั้งแต่ 1 มีนาคม 2561 ถึง 1 ธันวาคม 2561 รวม 10 เดือน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย

1) แบบสำรวจ 2) แบบสังเกต แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม และ แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม 3) แบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น มีดังนี้

1) ศึกษาข้อมูลเอกสารจากศิลาจารึก จดหมายเหตุ หนังสือ ตำรา บทความ วารสาร เอกสารวิชาการ เอกสารกึ่งวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ จากแหล่งข้อมูลต่างๆ

2) การศึกษาสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับวงม้งคละจากฐานข้อมูลระบบอินเทอร์เน็ตทั้งในและต่างประเทศ

3) การสอบถามสัมภาษณ์ผู้รู้ เกี่ยวกับวงม้งคละจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และนักวิชาการระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยใช้วิธีการสำรวจประชากร การสังเกต ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และ 2) การสัมภาษณ์ ซึ่งการสัมภาษณ์แบ่งย่อยออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ สัมภาษณ์แบบเป็นทางการ และสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ

4.3 การบันทึกข้อมูล ด้วยการบันทึกลงสมุดบันทึก บันทึกลงคอมพิวเตอร์ บันทึกภาพนิ่งด้วยกล้องดิจิทัล บันทึกภาพเคลื่อนไหวด้วยกล้องวีดิโอระบบดิจิทัล

5. การจัดทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำประเด็นใดที่ไม่แน่ใจตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีใช้คำถามซ้ำๆ สอบถามผู้รู้ นักดนตรี นักวิชาการ หาข้อมูลเพิ่มเติมจากเอกสาร แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามหลักการ แนวคิด และทฤษฎี นำข้อมูลมาทำการคัดเลือกและจัดตกแต่งภาพจากคอมพิวเตอร์ และนำเสนอสดแทรกในเนื้อหา

6. การนำเสนอผลการวิจัย โดยการพรรณนาวิเคราะห์ ให้สามารถอธิบายข้อมูลทางด้านต่างๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และประเด็นของการวิจัยที่กำหนดไว้

ผลการวิจัย

1. การประสมวงมโหรีในจังหวัดพิษณุโลก

การประสมวงมโหรีในจังหวัดพิษณุโลกได้ปรากฏหลักฐานขึ้นสำคัญ คือ จดหมายเหตุระยะทางไปพิษณุโลก โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้พระนิพนธ์ไว้เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม ร.ศ. 120 (พ.ศ. 2444) ได้กล่าวถึงดนตรีมโหรีไว้ โดยมีข้อความดังนี้

“จึงขอให้พระยาเทพาเขาเรียกมาตีให้ฟัง เมื่อเขาจัดมาแล้วเขาจึงมาบอกได้ขึ้นไปมโหรีที่แรก ดีเพลงนมนานทกแบ่งๆอะไรแบ่งจำไม่ได้ถนัดที่เขาบอก เครื่องมโหรีนี้เป็นเครื่องเบญจดุริยางค์แท้ มีกลองเล็กรูปเหมือนเถียงแต่สั้น ซึ่งหน้าเดียวมีไม้ตียาวๆ ตรงกับ “อาคต” ใบหนึ่ง มีกลองซึ่งสองหน้าเหมือนกลองมลายู เป็นตัวผู้ใบหนึ่งตรงกับ “วิตต์” เป็นตัวเมียใบหนึ่งตรงกับ “อาตตวิตต์” มีไม้ตีตรงๆ กลองสามใบนี้ต้องหุ้มผ้าดอกเหลืองไว้แต่หน้าเพราะเขาว่าเป็นผีมือขึ้นแลผีมือทำหุนดูไม่ได้ และมีปี่คันหนึ่งตัวเป็นทำนองปี่จิ้นลั่นเป็นปี่ชวา ตรงกับ “สุลิริ” มีฆ้องแขวน 3 ใบ เสียงต่างๆ กันตรงกับ “ชน” เสียงเพลงนั้นเหมือนกลองมลายู เข้ากับกลองเล่าโก้ว ไม่น่าฟังแปลว่าหนวกหู เพลงปี่ก็ไม่อ่อนหวานเป็นทำนองลูกเล่นมากกว่า เพราะลองให้ตีดู 2 เพลง หนวกหูเต็มที เลยให้อัฐไฉนไปบ้านแล้วกลับมาอน”

จากข้อความดังกล่าวพอสรุปได้ว่าการประสมวงดนตรีประเภทนี้อยู่ก่อนแล้วโดยมีรูปแบบการประสมวงลักษณะเดียวกับเบญจดุริยางค์ซึ่งเป็นวัฒนธรรมดนตรีที่ปรากฏในแทบอินเดีย มีเครื่องดนตรีหลักจำนวน 5 ชิ้น ซึ่งขยายความได้ดังนี้

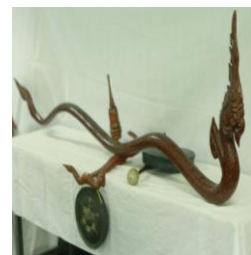
มีกลองเล็กรูปเหมือนเถียงแต่สั้น ซึ่งหน้าเดียวมีไม้ตียาวๆ ตรงกับ “อาคต” ใบหนึ่ง หมายถึง กลองมโหรีมีกลองซึ่งสองหน้าเหมือนกลองมลายู เป็นตัวผู้ใบหนึ่งตรงกับ “วิตต์” หมายถึง กลองยี่น เป็นตัวเมียใบหนึ่งตรงกับ “อาตตวิตต์” หมายถึง กลองหลอน มีปี่คันหนึ่งตัวเป็นทำนองปี่จิ้นลั่นเป็นปี่ชวา ตรงกับ “สุลิริ” หมายถึง ปี่มโหรีมีฆ้องแขวน 3 ใบ เสียงต่างๆ กันตรงกับ “ชน” หมายถึง ฆ้องโหม่ง

ภาพที่ 1 ปี่มโหรี

ภาพที่ 2 กลองมโหรี

ภาพที่ 3 ฆ้องโหม่ง 3 ใบ

ภาพที่ 4 กลองยี่น

ภาพที่ 5 กลองหลอน

2.1 การประสมวงม้งคละในปัจจุบัน

การประสมวงม้งคละในปัจจุบัน ได้มีการวิวัฒนาการเพิ่มเครื่องประกอบจังหวะขึ้นเพื่อให้เสียงเพลงที่บรรเลง มีความกลมกลืนเพิ่มมากขึ้น โดยเพิ่มฉาบยี่น ฉาบหลอน มาประสมอย่างเป็นแบบแผนในปัจจุบัน ส่วนฉิ่ง กรับ และรำมะนา ถือเป็นเครื่องดนตรีประกอบซึ่งอาจจะไม่มีก็ได้ จากการสัมภาษณ์นาย (Thongin, T., 2018) หัวหน้าคณะเจริญไผ่ยอดดอน อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกซึ่งปัจจุบันอายุ 77 ปี ได้กล่าวว่า ตั้งแต่จำความได้ก็พบเห็นว่ามีกลองรำมะนาประสมอยู่ในวงแล้ว กล่าวถึงสาเหตุที่ปัจจุบันไม่นิยมนำมาใช้ อาจสืบเนื่องมาจากหาผู้ที่บรรเลงที่มีความเชี่ยวชาญได้ยาก เพราะหากผู้บรรเลงกลองรำนาไม่ได้มาตรฐานอาจทำให้เกิดลุ่มกลางคันได้ ระยะหลังจึงไม่นิยมนำมาร่วมในวงม้งคละ

ภาพที่ 6 กรับ

ภาพที่ 7 ฉาบยี่น

ภาพที่ 8 ฉาบหลอน

ภาพที่ 9 ฉิ่ง

ภาพที่ 10 กลองรำมะนา

2. พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับม้งคละในเขตจังหวัดพิษณุโลก

2.1 พิธีกรรมเกี่ยวกับม้งคละในเขตจังหวัดพิษณุโลก

พิธีกรรมไหว้ครูได้แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1) พิธีกรรมไหว้ครูประจำปี

สำหรับการไหว้ครูม้งคละในจังหวัดพิษณุโลก ส่วนใหญ่นิยมจัดให้มีขึ้นในวันพฤหัสบดีข้างขึ้น เดือน 6 ของทุกปี โดยมีจัดให้มีขึ้นที่บ้านหัวหนาว หรือ บ้านที่มีเครื่องดนตรีม้งคละเก็บรักษาไว้

ปกติวงดนตรีม้งคละจะไหว้ครูในเดือน 6 ข้างขึ้นของทุกปี หากไหว้ครูเกินเดือน 6 ต้องทำการจุดธูปบอก ครูบาอาจารย์ทุกครั้ง (Lookplub, P., 2018)

2) พิธีกรรมไหว้ครูเพื่อเริ่มเรียนม้งคละ

พิธีกรรมไหว้ครูเพื่อที่จะเริ่มเรียนดนตรีนี้เรียกอีกอย่างว่าพิธีกรรมฝากตัวเป็นศิษย์ ส่วนใหญ่จะนิยมให้มาทำพิธีในงานไหว้ครูประจำปี ผู้ที่จะทำพิธีฝากตัวเป็นศิษย์นั้นจะต้องเตรียมสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1) เหล้า 1 ขวด	2) บุหรี่ 5 มวล
3) เงินก่านล 12 บาท	4) ดอกไม้ 5 สี
5) ธูป 5 ดอก	6) หมากพลู 5 คำ
7) เทียนน้ำมันต์ 1 เล่ม	8) ชัน 1 ใบ

โดยครูผู้ทำพิธีอ่านองค์การ จะเป็นผู้จับมือให้สำหรับผู้จะเริ่มเรียนดนตรีม้งคละ โดยวิธีการจับมือตีกลองยีนเพลงไม้สี่ซึ่งถือว่าเป็นเพลงครู 3 ครั้ง (Phoasai, S., 2018)

จากการสัมภาษณ์ (Thongin, T., 2018) ได้กล่าวว่าพิธีกรรมไหว้ครูเพื่อฝากตัวเป็นศิษย์นั้น ผู้ที่ต้องการฝากตัวจะต้องนำสิ่งต่างๆ มาดังนี้ 1) เหล้า 1 ขวด 2) บุหรี่ 1 ซอง 3) ดอกไม้ 4) ฐูป 3 ดอก หรือ 9 ดอก โดยจะต้องเป็นวันพฤหัสบดีเท่านั้น

3) พิธีไหว้ครูก่อนการบรรเลงม้งคละ

จากการเก็บข้อมูลลงพื้นที่สัมภาษณ์นายประโยชน์ ลูกพลับ ประธานสมาคมม้งคละจังหวัดพิษณุโลกได้กล่าวถึงพิธีไหว้ครูของวงม้งคละไว้ว่า เจ้าภาพจะต้องจัดเตรียมสิ่งต่างๆ ไว้ให้ เพื่อเป็นเครื่องกำนัลต่อครูบาอาจารย์ ดังต่อไปนี้

1) เหล้า 1 ขวด	2) บุหรี่ 5 มวล
3) เงินกำนัล 12 บาท	4) ดอกไม้ 5 สี
5) ฐูป 5 ดอก	6) หมากพลู 5 คำ
7) เทียนน้ำมัน 1 เล่ม	8) ชัน 1 ใบ

2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับม้งคละในเขตจังหวัดพิษณุโลก

1) การประสมวงเพื่อใช้บรรเลงในงานอวมงคลนั้น จะไม่ใช่กลองม้งคละในขบวนแห่ ส่วนเครื่องดนตรีอื่นๆ จะสามารถใช้ได้ตามปกติ เนื่องมาจากคำแปลของชื่อกลองม้งคละ ซึ่งแปลว่า มงคล จึงไม่สมควรที่จะนำมาบรรเลงไว้อาลัย ในงานอวมงคล ส่วนเวลาบรรเลงรับพระสงฆ์ในศาลานั้นสามารถนำกลองม้งคละมาร่วมในการบรรเลงได้ตามปกติ อย่างไรก็ตามวงดนตรีม้งคละในจังหวัดพิษณุโลกหากจะนำวงดนตรีม้งคละมาใช้บรรเลงในงานอวมงคลส่วนใหญ่จะใช้เล่นแค่เพียงในงานศพของครูดนตรีม้งคละเป็นส่วนใหญ่ Lookplub, P. & Phoasai, S. (2018) และจากการสอบถาม (Thongin, T., 2018). ซึ่งปัจจุบันอายุ 77 ปี ได้กล่าวถึงวงม้งคละที่ใช้ในงานอวมงคลว่ามีการนำวงม้งคละมาบรรเลงในงานศพตั้งแต่ตนเองจำความได้เพียงแต่การบรรเลงนั้นจะใช้บทเพลงไม้หนึ่ง และถอยหลังข้ามคลองโดยบรรเลงอย่างช้าๆ ปีกจะดันทำนองโหยหวนอย่างช้าๆ

2) นักดนตรีมีความเชื่อว่าเครื่องดนตรีที่ไม่มีการสืบทอดต่อ หรือว่าจะไม่ใช่อีกต่อไปแล้ว มักนำเครื่องดนตรีดังกล่าวไปเก็บไว้ที่วัด หรือ ถวายวัด หากเก็บปล่อยไว้ที่บ้านจะต้องดูแลรักษาเป็นอย่างดี และจัดให้มีการไหว้ครูทุกปี

3) มีความเชื่อว่าหากได้ยินเสียงกลองม้งคละ กลองยีน กลองหลอน ตลอดจนเครื่องดนตรีภายในวงดังขึ้นเองวงม้งคละจะต้องมีเจ้าภาพมาจ้างงาน

4) มีความเชื่อว่าม้งคละเป็นเครื่องดนตรีที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้ใดได้ฟัง ได้บรรเลงแล้ว จะทำให้น้ำแต่สิ่งที่เป็นสิริมงคลเข้ามาสู่ชีวิต

5) นักดนตรีมีความเชื่อสืบต่อกันมาว่า เครื่องดนตรีเปรียบเสมือนตัวแทนครูที่เป็นเทพ ตลอดจนครูผู้ล่วงลับไปแล้ว วิญญาณจะผูกพันวนเวียนอยู่กับเครื่องดนตรีที่ตนเองรัก จึงนิยมนำเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงเสร็จแล้ว เก็บไว้ที่หิ้งสูงๆ และไม่ให้นำไ้ไ้ดินบ้าน จะนำไ้ไ้บ้านเท่านั้น

6) เชื่อว่าห้ามข้ามเครื่องดนตรี ซึ่งจะทำให้เกิดครุ (ทำไม่ดีต่อครู) จะเกิดสิ่งไม่ดีขึ้น และทำให้ชีวิตตกต่ำลง วิธีนี้อาจแก้ด้วยวิธีการรดน้ำมนต์ธรรมสาร ทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ครูบาอาจารย์ เข้าร่วมพิธีไหว้ครู หรือตลอดจนจัดพิธีไหว้ครู

7) การทำกลองม้งคละ เมื่อเสร็จสมบูรณ์แล้ว ช่างผู้ทำกลอง มักจารตัวอักขระคาถา “นะชาลิตี” ลงบนหน้ากลองม้งคละ เพื่อให้เกิดความขลังและศักดิ์สิทธิ์ หากตีเมื่อใดเชื่อว่าเสียงจะดังกังวาล เป็นที่นิยมชมชอบแก่ผู้ที่ได้ยินได้ฟัง เป็นต้น

สรุปและอภิปรายผล

1. การประสมวงมโหรีในจังหวัดพิษณุโลก

การประสมวงมโหรีในจังหวัดพิษณุโลกได้ปรากฏหลักฐานขึ้นสำคัญ คือ จดหมายเหตุระยะทางไปพิษณุโลก โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้พระนิพนธ์ไว้เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม ร.ศ. 120 (พ.ศ. 2444) พบว่า มีการประสมวงดนตรีประเภทนี้มาก่อนแล้วโดยมีลักษณะที่เปรียบได้กับเบญจดุริยางค์ที่ได้รับแบบอย่างมาจากอินเดีย มีเครื่องดนตรีหลักจำนวน 5 ชิ้น ดังนี้

มีกลองเล็กรูปเหมือนเถิดเทิงแต่สั้น ซึ่งหน้าเดียวมีไม้ตียาวๆ ตรงกับ
“อาคต” ใบหนึ่ง คือ กลองมโหรี มีกลองซึ่งสองหน้าเหมือนกลองมาลายู เป็นตัว
ผู้ใบหนึ่งตรงกับ “วิตต์” คือกลองยี่ เป็นตัวเมียใบหนึ่งตรงกับ “อาคตวิตต์” คือ
กลองหลอน มีปี่คันทน์หนึ่งตัวเป็นทำนองปี่จีนลั่นเป็นปี่ขวา ตรงกับ “สุลลิต” คือปี่
มโหรี มีฆ้องแขวน 3 ใบ เสียงต่างๆ กันตรงกับ “ฆ้อง” คือฆ้องโหม่ง

อย่างไรก็ตามการประสมวงมโหรีระยะเวลาไม่น้อยกว่า 70 ปีที่ผ่านมาหรือ พ.ศ. 2485 จัดได้ว่า
ได้มีการวิวัฒนาการเพิ่มเครื่องประกอบจังหวะขึ้นเพื่อให้เสียงเพลงที่บรรเลง มีความกลมกลืนเพิ่มมากขึ้น โดย
เพิ่มฉาบ ยี่ ฉาบหลอน มาประสมอย่างเป็นแบบแผนในปัจจุบัน ส่วนฉิ่ง กรับ และกลองรำมะนา ถือเป็นเครื่อง
ดนตรีประกอบซึ่งอาจจะมีหรือไม่มีก็ได้ ปัจจุบันมีการเพิ่มเติมในส่วนของกลองเพิ่มขึ้นให้มีจำนวนมากขึ้นด้วย
เช่น กลองยี่ กลองหลอน แต่ไม่นิยมเพิ่มกลองมโหรี คงใช้ใบเดียวเหมือนเดิมอาจเนื่องด้วยปริมาณของเสียงที่
ดังมากอยู่แล้วก็เป็นได้ ซึ่งมีความสอดคล้องทฤษฎีของ มอร์แกน (Morgan. 2010) ที่ได้เสนอทฤษฎีวิวัฒนาการ
เชิงคลาสสิกไว้ว่า การพัฒนาเทคโนโลยีมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมด้านอื่นๆ ตามมาด้วย ซึ่งวง
มโหรีก็ได้มีวิวัฒนาการเพิ่มเครื่องดนตรีจากเดิมที่มีเพียง 5 ชิ้น เพื่อปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
เพื่อการคงอยู่ในวิถีชีวิต และสังคมต่อไป

3. พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับมโหรีในเขตจังหวัดพิษณุโลก

2.1 พิธีกรรมเกี่ยวกับมโหรีในเขตจังหวัดพิษณุโลก

พิธีกรรมไหว้ครูได้แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1) **พิธีกรรมไหว้ครูประจำปี** สำหรับการไหว้ครูมโหรีในจังหวัดพิษณุโลก ส่วนใหญ่นิยมจัด
ให้มีขึ้นในวันพฤหัสบดีข้างขึ้นเดือน 6 ของทุกปี โดยมักจัดให้มีขึ้นที่บ้านหัวหน่วง หรือ บ้านที่มีเครื่องดนตรี
มโหรีเก็บรักษาไว้ ปกติวงดนตรีมโหรีจะไหว้ครูในเดือน 6 ข้างขึ้นของทุกปี หากไหว้ครูเกินเดือน 6 ต้องทำ
การจุตูปบอกราบอาจารย์ทุกครั้ง

2) **พิธีกรรมไหว้ครูเพื่อเริ่มเรียนมโหรี** พิธีกรรมไหว้ครูเพื่อที่จะเริ่มเรียนดนตรีนี้เรียกอีก
อย่างว่าพิธีกรรมฝากตัวเป็นศิษย์ ส่วนใหญ่จะนิยมให้มาทำพิธีในงานไหว้ครูประจำปี ผู้ที่จะทำพิธีฝากตัวเป็น
ศิษย์นั้นจะต้องเตรียมสิ่งต่างๆ ดังนี้ 1) เหล้า 1 ขวด 2) บุหรี่ 5 มวน 3) เงินก่านล 12 บาท 4) ดอกไม้ 5 สี 5) รูป
5 ดอก 6) หมากพลู 5 คำ 7) เทียนน้ำมัน 1 เล่ม 8) ขัน 1 ใบ โดยครูผู้ทำพิธีอ่านองค์การ จะเป็นผู้จับมือให้
สำหรับผู้จะเริ่มเรียนดนตรีมโหรี โดยวิธีการจับมือตีกลองยี่เพลงไม้สี่ซึ่งถือว่าเป็นเพลงครู 3 ครั้ง

3) **พิธีไหว้ครูก่อนการบรรเลงมโหรี** เจ้าภาพจะต้องจัดเตรียมสิ่งต่างๆ ไว้ให้ เพื่อเป็น
เครื่องกำนัลต่อครูบาอาจารย์ ดังต่อไปนี้ 1) เหล้า 1 ขวด 2) บุหรี่ 5 มวน 3) เงินก่านล 12 บาท 4) ดอกไม้ 5 สี
5) รูป 5 ดอก 6) หมากพลู 5 คำ 7) เทียนน้ำมัน 1 เล่ม 8) ขัน 1 ใบ วงมโหรีเป็นวงดนตรีพื้นบ้านที่สั่งสม
ดัดแปลงจากการสืบทอด สืบทอดโดยตรงบ้าง ด้วยการจำบ้างแล้วนำมาประยุกต์ใช้บ้าง เป็นต้น วัฒนธรรมไทย
เรานั้น พิธีไหว้ครูเป็นพิธีกรรมที่หลอมรวมระหว่างหลักคำสอนในศาสนาพุทธ ความเชื่อในการบวงสรวงบูชาเทพ

เจ้าในศาสนาพราหมณ์ เป็นพิธีสำคัญในการแสดงความกตัญญูกตเวทิตาแก่ผู้มีพระคุณอันมีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งอันสูงสุด บิดา มารดา และคุณครูบาอาจารย์ตลอดถึงผู้ที่มีพระคุณ ที่ได้อุปการะแก่ตน นอกจากการไหว้ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น จากการสัมภาษณ์หัวหน้าวงม้งคละ และนักดนตรีม้งคละได้ให้คำตอบที่สอดคล้องกันว่า ครูที่ไหว้นั้นก็คือ “**ครูเพชรฉลุกันท์**” ดังนั้นครูเพชรฉลุกันท์ที่ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวมาก็คงหมายถึง อวตารภาคหนึ่งแห่งองค์พระวิษณุกรรมมหาเทพผู้ทรงฤทธิ์ธำณูภาพมาก ในฐานะเทพเจ้าแห่งช่างทั้งปวง และเทพเจ้าผู้สร้างเครื่องดนตรีนั่นเอง ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ (Rungruang, P., 2009) ได้กล่าวว่า ดนตรีทำหน้าที่เป็นสื่อประสานระหว่างจิตของมนุษย์กับพลังเหนือธรรมชาติที่มนุษย์เชื่อว่ามีอยู่ และสามารถติดต่อได้ด้วยการทำพิธีกรรมต่างๆ โดยมีนักดนตรีเป็นผู้ทำหน้าที่เร่งเร้าให้จิตของผู้ประกอบพิธีจดจ่อกับพิธีกรรมนั้นๆ จนก่อให้เกิดสมาธิ

2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับม้งคละในเขตจังหวัดพิษณุโลก

วงดนตรีม้งคละถือว่าเป็นวงดนตรีที่มีความเก่าแก่อีกประเภทหนึ่งที่มีการพัฒนาต่อเนื่องมาอย่างช้าๆ โดยแฝงไปด้วยความเชื่อต่างๆ ดังนี้ ความเชื่อเกี่ยวกับการบรรเลงในงานอวมงคลนั้น ถือเป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นใหม่ เนื่องจากปี พ.ศ. 2485 ซึ่งเป็นปีเกิดของนายถนัด ทองอินทร์ ปัจจุบันอายุ 77 ปี นับว่าเป็นนักดนตรีที่มีอายุมากโดยเป็นทายาทสืบทอดมาจากบิดาอีกต่อหนึ่งได้กล่าวถึงวงม้งคละที่ใช้ในงานอวมงคลว่ามีการนำวงม้งคละมาบรรเลงในงานศพตั้งแต่ตนเองจำความได้เพียงแต่การบรรเลงนั้นจะใช้บทเพลงไม้หนึ่ง และถอยหลังข้ามคลองโดยบรรเลงอย่างช้าๆ ปีกี่จะดันทำนองโหยหวนอย่างช้าๆ ซึ่งสอดคล้องกับพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้พระนิพนธ์ไว้เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม ร.ศ.120 (พ.ศ. 2444) ได้กล่าวถึงดนตรีม้งคละไว้ โดยมีข้อความดังนี้

“ครั้นมาจอดที่วัดสกดน้ำมันได้ยินไกลๆ จึงถามท่านสมภารว่าอะไร ท่านสมภารอธิบายคำว่าปีพาทย์ ชนิดหนึ่งเรียกว่าม้งคละ พระยาเทพาอยู่ที่นั่นด้วย ก็เลยอธิบายว่า เป็นกลองคล้ายกลองสองหน้ามีฆ้องมีปี่ **ปีพาทย์ชนิดนี้เล่นไม่ว่าการมงคลแลการอัปมงคล** หากวันกับคืนหนึ่งเป็นเงิน 7 ตำลึง จึงขอให้พระยาเทพาเขาเรียกมาตีให้ฟัง”

จากข้อความดังกล่าวสรุปได้ว่าวงดนตรีม้งคละในจังหวัดพิษณุโลกมีการนำมาใช้บรรเลงสำหรับงานอวมงคลตั้งแต่ครั้งอดีต อย่างไรก็ตามการไม่นำวงม้งคละมาบรรเลงในงานอวมงคลอาจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้วงม้งคละพิษณุโลกต้องลดบทบาทลงจากวิถีชีวิต ความเชื่อไปด้วย เมื่องานลดน้อยลง นักดนตรีขาดรายได้ จำเป็นต้องเลิกเล่น หัวหน้าวงก็จะหานักดนตรีไม่ได้จำเป็นต้องยุบวงไปในที่สุด นอกจากที่กล่าวมาแล้วยังมีความเชื่ออื่นๆ อีก อาทิ เช่น มักนำเครื่องดนตรีแล้วไปเก็บไว้ที่วัด หรือ ถวายวัด หากเก็บไว้จะต้องจัดให้มีการไหว้ครูทุกปี หากได้ยินเสียงกลองดังขึ้นเอง กล่าวกันว่าจะต้องมีเจ้าภาพมาจ้างงาน วงม้งคละเป็นเครื่องดนตรีที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้ใดได้ฟัง ได้บรรเลงแล้ว จะทำให้น้ำแต่สิ่งที่เป็นสิริมงคลเข้ามาสู่ชีวิต เครื่องดนตรีเปรียบเสมือนตัวแทนครูที่เป็นเทพ ตลอดจนครูผู้ล่วงลับไป เมื่อบรรเลงเสร็จแล้ว เก็บไว้ที่หิ้งสูงๆ และไม่นำไว้อัญบ้าน ห้ามข้ามเครื่องดนตรี ถือว่าทำให้ผิดครู จะเกิดสิ่งไม่ดีขึ้น และทำให้ชีวิตตกต่ำลง มักจารตัวอักษรคาถา “นะชาลีติ” ลงบนหน้ากลองม้งคละ เพื่อให้เกิดความขลังและศักดิ์สิทธิ์ หากตีเมื่อใดเชื่อว่าเสียงจะดังกังวานเป็นที่นิยมชมชอบแก่ผู้ที่ได้ยินได้ฟัง เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ภาครัฐและเอกชนควรมีการส่งเสริมอย่างจริงจังเพื่อยกระดับวงดนตรีม้งคละให้มีที่ยืนในสังคมได้อย่างภาคภูมิใจ เช่น จัดประกวดระดับ ภูมิภาค จนถึงระดับประเทศ เป็นต้น
2. ควรมีการบันทึกการบรรเลงม้งคละ ตลอดจนเครื่องดนตรีทุกชิ้น ในรูปแบบสื่อต่างๆ ทั้งภาพและเสียง เพื่อเป็นการเก็บรักษารูปแบบ อัตลักษณ์ของการบรรเลงไว้ก่อนจะมีการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการเก็บข้อมูลวิจัยดนตรีพื้นบ้านที่มีลักษณะเป็นวงประเภทปี่กลองในรูปแบบของวงประเภทอื่นๆ เนื่องจากยังมีวงดนตรีอีกหลายแบบและหลากหลายที่ในอดีตมีความสำคัญต่อสังคมและวัฒนธรรมในประเทศไทยและปัจจุบันกำลังจะลดน้อยลงไปตามกาลเวลา
2. ควรจัดให้มีการประชุมสัมมนา ในส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนเกี่ยวกับ วงม้งคละในเขตพิษณุโลก ตลอดจนนักดนตรีที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ และภูมิปัญญา เพลงการค้นคว้าอนุรักษ์ สืบทอด พัฒนา และสร้างสรรค์ สร้างมูลค่าต่อไป

Reference

- Boonmuang, U. (2018). The Creation and Development of Teacher training Course About Mangkhala Mangkhala Music Band of the Office of Arts and Culture of Pibulsongkram Rajabhat University to Inherit the local Wisdom Culture in the Lower Northern Region. (Master of Doctor of Philosophy Thesis). Mahasarakham University, Graduate School. (in Thai).
- Lookplub, P. (2018, October, 1). Club president Mangkhala Phitsanulok Province. 107 Mu 5 Tha Pho Sub-district, Muang district, Phitsanulok Province. (Interview).
- Morgan, L. H. (2010). *Ancient Society or Researches in the Lines of Human Progress from Savagery through Barbarism to Civilization*. Chicago: Charles H. Kerr & company.
- Phoasai, S. (2018, October, 25). Musician Mangkhala. 34/2 Mu 4 Chomthong Sub-district, Muang district, Phitsanulok Province. (Interview).
- Rungruang, P. (2009). *Documents for academic conferences about music, rituals In occasion 75th Anniversary of Thammasat University and the 37th Thai Higher Music Education Event*. Bangkok: Tech Promotion and Advertising Co., Ltd. (In Thai).
- Satthathunyakan, B. (2018, October, 1). Band leade Mangkhala Wang Chan. 56 Mu 5 Plaichumpol Sub-district, Muang district, Phitsanulok Province. (Interview).
- Sirikochapan, S. (1997). *Mangkhala in Phitsanulok Province*. (Master of Arts Thesis). Mahidol University, Major Cultural Science Graduate Studies Building. (in Thai).
- Thongin, T. (2018, October, 22).. Band leade Mangkhala Phai Kho Don. 72 Mu 5 Phai Kho Don Sub-district, Muang district, Phitsanulok Province. (Interview).

ผู้เขียน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทาน บุญเมือง

อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

156 ตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

e-mail: uthan.b@psru.ac.th